

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. Корецького**

ГАПОНЧУК ВІКТОР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.301 (477)+343.342

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ПУБЛІЧНИМ ЗАКЛИКАМ ДО
ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
КВАША Оксана Олександрівна,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
провідний науковий співробітник відділу
проблем кримінального права, кримінології та судоустрою.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
НАВРОЦЬКИЙ Вячеслав Олександрович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права та кримінології

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ГЛАДУН Олександр Зіновійович,
Верховна Рада України,
радник Першого заступника Голови

Захист відбудеться 14 квітня 2021 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано 12 березня 2021 року.

**В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук**

Н. М. Пархоменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Триваюча збройна агресія на території України загострила проблему охорони (у тому числі кримінально-правової) національного інформаційного простору, збереження інформаційного суверенітету нашої держави. Однією з загроз комунікативного характеру у сфері реалізації потреб людини і громадянина, суспільства та держави щодо продукування, споживання, розповсюдження та розвитку національного стратегічного контенту та інформації є публічні заклики до вчинення злочинних дій, кількість яких з 2014 року значно зросла.

Приклад інших держав показує значну суспільну небезпеку відповідних правопорушень, що обумовлює застосування до винуватих осіб не лише засобів кримінально-правового реагування, а й конституційно-правових санкцій (наприклад, імпічмент Президента). Так, у січні 2021 року у Вашингтоні мали місце публічні заклики застосування насильства (заколоту) до учасників мітингу з боку Президента США, який програв вибори, що призвели до штурму приміщення Конгресу цієї країни.

У чинному Кримінальному кодексі України передбачається відповідальність за публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (частини 2, 3 ст. 109); до дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110), до вчинення терористичного акту (ст. 258², 258⁵), до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку (ст. 295), до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами (ст. 299), до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту (ст. 436), до геноциду (ч. 2 ст. 442).

З урахуванням поділу кримінальних правопорушень на злочини та проступки¹, переважна більшість публічних закликів, окрім тих, що передбачені у статтях 295 та 299 КК України, віднесено законодавцем до злочинів. Зважаючи на підвищену суспільну небезпеку публічних закликів до вчинення злочинів, а не проступків, сформульовано назву роботи.

Проблема кримінально-правової характеристики публічних закликів досліджувалася у працях таких науковців, як О. Ф. Бантишев, Т. П. Гусак, А. С. Давтян, А. О. Данилевський, С. Ф. Денисов, І. В. Діордіца, С. В. Дрьомов, О. О. Дудоров, О. В. Епель, З. А. Загиней-Заболотенко, О. Ю. Звонарьов, О. О. Кваша, О. М. Костенко, В. Н. Кубальський, В. В. Кузнецов, В. А. Ліпкан, О. О. Маслова, В. К. Матвійчук, С. М. Мохончук, Л. В. Мошняга, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Д. О. Олейніков, П. В. Пекар, М. А. Рубашенко, Н. А. Савінова, В. В. Сичевський, Є. Д. Скулиш, Д. С. Слінько, П. Л. Фріс,

¹ Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»

М. І. Хавронюк, Є. І. Харитонов, Д. О. Чернявський, О. А. Чуваков, О. В. Шамара, В. М. Янко та інших.

В Україні вивчення проблеми публічних закликів здійснювалося у дисертаціях В. Н. Кубальського («Кримінально-правові проблеми протидії тероризму», м. Київ, 2007 р.), І. В. Діордіци («Кримінально-правова відповідальність за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», м. Київ, 2008 р.), А. О. Данилевського («Кримінальна відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації», м. Київ, 2009 р.), Л. В. Мошняги («Кримінальна відповідальність за злочини проти конституційних основ національної безпеки України», м. Харків, 2011 р.), В. В. Кузнецова («Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності», м. Київ, 2013 р.), Т. П. Гусака («Протидія злочинним діям, що вчиняються особами у складі натовпу», м. Київ, 2015 р.), О. А. Чувакова («Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика», м. Київ, 2017 р.), В. М. Янка («Кримінальна відповідальність за злочини проти основ суверенітету Українського народу», м. Северодонецьк, 2018 р.). Проте у вказаних працях ця проблема досліджена фрагментарно, виключно у контексті інших, більш загальних питань.

У теорії кримінального права України дискусійними та маловивченими залишаються, зокрема, питання про відмінність публічних закликів від суміжних явищ (наприклад, від пропаганди, агітації); розмежування окремих видів публічних закликів; характеристика публічності та визначення її місця у системі ознак складів публічних закликів до вчинення злочинів тощо.

Усе наведене вище обумовлює актуальність і важливість комплексного дослідження проблеми кримінально-правової протидії публічним закликам до вчинення злочинних дій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано в рамках теми науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки «Актуальні проблеми реформування кримінального права і процесу України в умовах євроінтеграції», затвердженої Науковою радою університету 17.03.2015.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки 27.11.2014, уточнена Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки 25.01.2018.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних засад кримінально-правової протидії публічним закликам до вчинення злочинних дій та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення законодавства України про кримінальну

відповідальність, а також практики його застосування. Мета дослідження конкретизується в її завданнях:

- охарактеризувати співвідношення свободи вираження поглядів та публічних закликів до вчинення злочинних дій крізь призму міжнародних стандартів та практики Європейського Суду з прав людини;
- визначити поняття кримінальних правопорушень, що вчиняються вербальним способом;
- дослідити співвідношення публічних закликів з іншими формами лінгвістичного маніпулювання, а саме пропагандою, агітацією, примушуванням, спонуканням;
- охарактеризувати ознаки публічних закликів як наскрізного кримінально-правового поняття;
- визначити співвідношення публічних закликів та підбурювання до вчинення кримінального правопорушення;
- охарактеризувати публічні заклики як кримінально-правову конструкцію статей Особливої частини КК України;
- дослідити публічність як ознаку-закликів до вчинення злочинних дій;
- визначити зміст суспільно небезпечних діянь, що входять до обсягу поняття «публічні заклики», а саме власне публічні заклики, розповсюдження, виготовлення, зберігання матеріалів, що містять публічні заклики;
- з'ясувати суб'єктивні ознаки у законодавчій конструкції публічних закликів до вчинення злочинних дій;
- охарактеризувати особливості диференціації кримінальної відповідальності за публічні заклики з кваліфікуючими ознаками;
- виявити недоліки пеналізації у санкціях статей Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за публічні заклики;
- запропонувати основні напрямки вдосконалення статей КК України, що передбачають відповідальність за публічні заклики.

Об'єктом дослідження є порядок суспільних відносин у сфері кримінально-правової охорони інформаційної безпеки.

Предметом дослідження є кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів філософського, загальнонаукового та конкретно-наукового рівнів дослідження. Використання методів відповідного рівня мало місце під час дослідження таких питань кримінально-правової протидії публічним закликам. Діалектичний метод – для виокремлення кримінальних правопорушень, що вчиняються вербальним способом (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод – для характеристики норм про публічні заклики у зарубіжному кримінальному законодавстві (підрозділ 2.3). Статистичний метод – під час обробки статистичних даних щодо динаміки публічних закликів в Україні упродовж 2016-2019 років (вступ, додатки). Логічно-лінгвістичний метод – для визначення співвідношення публічних закликів з суміжними правовими явищами, а саме з пропагандою, агітацією, спонуканням, примушуванням,

підбурюванням до вчинення кримінальних правопорушень (підрозділи 1.2, 1.4), а також для характеристики лінгвістичного аспекту публічних закликів (підрозділ 1.2). Методи сходження від абстрактного до конкретного, формалізації, ідеалізації, аксіоматичний метод, методи абстрагування, аналізу, синтезу, аналогії, індукції, дедукції – для характеристики публічних закликів наскрізного кримінально-правового поняття та правопорушення, що вчиняється вербальним способом (підрозділи 1.2, 1.3), а також для теоретико-прикладного дослідження елементів конструкції публічних закликів у статтях Особливої частини КК України (підрозділи 2.2–2.6). Метод моделювання – для визначення напрямків вдосконалення кримінально-правової протидії публічним закликам (підрозділи 1.2, 1.4, 2.2–2.6, 3.1, 3.2, висновки). Метод індукції – під час аналізу практики Європейського суду з прав людини (підрозділ 1.1), судових рішень, постановлених судами України (підрозділи 1.2, 1.4, 2.2–2.6, 3.1, 3.2). Догматичний метод – для дослідження проблем кримінально-правової протидії публічним закликам (всі підрозділи).

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали опублікованої судової практики (усього вивчено й проаналізовано практику судів України за Єдиним державним реєстром судових рішень (150 вироків, постановлених судами України за вчинення публічних закликів); статистичні дані Державної судової адміністрації України, Офісу Генерального прокурора.

У дисертаційному дослідженні враховано положення кримінального права, міжнародного права, конституційного та адміністративного права, юридичної лінгвістики, логіки, журналістики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень кримінальної відповідальності за публічні заклики до вчинення злочинних дій. Дисертант сформулював низку положень, висновків і пропозицій, концептуально нових та важливих для юридичної науки та практики. До положень, що мають наукову новизну, належать, зокрема:

вперше:

1) запропоновано розглядати «публічні заклики» як родові поняття, в обсяг якого включаються всі альтернативні дії, що названі у диспозиціях ч. 2 ст. 109, статей 110, ст. 258², 295, 299, 436, ч. 2 ст. 442 КК України, а саме власне публічні заклики до вчинення злочинних дій, виготовлення, зберігання та розповсюдження матеріалів з такими публічними закликами (видові поняття). Запропоновано виключити вказівку на виготовлення та зберігання матеріалів, що містять публічні заклики, з диспозицій статей 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442 КК України та не використовувати такі формулювання у нових редакціях цих статей;

2) у контексті реформування кримінального законодавства України обґрунтовано ідею про доцільність криміналізації публічних закликів до вчинення виключно злочинів, а не кримінальних проступків;

3) визначено співвідношення публічних закликів зі спонуканням, примушуванням, пропагандою та агітацією. Публічні заклики, як і спонукання,

характеризуються менш інтенсивним психологічним впливом на адресата, ніж примушування. Публічні заклики здійснюють вплив на свідомість адресата, за якого він здатен проявляти волю та вчиняти протиправні дії, до яких його закликають. Публічні заклики є частиною таких понять, як пропаганда та агітація, тому у КК України недоцільно тлумачити поняття «пропаганда» через «публічні заклики»;

4) розглянуто публічність як об'єктивно-суб'єктивну ознаку закликів у статтях Особливої частини КК України, яка визначається з урахуванням спрямованості діянь (об'єктивна ознака) та прямого умислу (суб'єктивна ознака) суб'єкта кримінального правопорушення. Запропоновано виокремлювати початковий («пусковий») момент публічних закликів, який може мати місце в обстановці приватності, та завершальний («фінішний») момент закликів, який характеризується ознакою публічності. Публічність вказує на спрямованість діянь суб'єкта кримінального правопорушення та є властивістю самого діяння, а не обстановки його вчинення;

5) запропоновано здійснювати диференціацію кримінальної відповідальності за публічні заклики на двох рівнях: I – кримінальна відповідальність за публічні заклики до порушення конституційного ладу України, терористичної діяльності, масових заворушень, агресивної війни та геноциду; II – виокремлення у всіх складах «публічних закликів» таких кваліфікуючих ознак, як повторність кримінальних правопорушень; використання засобів масової інформації або мережі Інтернет; вчинення службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище; вчинення за попередньою змовою групою осіб або організованою групою;

удосконалено:

б) наукову пропозицію про виокремлення кримінальних правопорушень, які вчиняються вербальним способом, конститутивною властивістю яких є лінгвістичне маніпулювання однією особою свідомістю іншої. Публічні заклики належать до протиправного інформування адресатів, яке завжди вчиняється вербальним способом;

7) підходи науковців, зокрема М. А. Рубашенка, щодо встановлення відмінностей між публічними закликами та розповсюдженням матеріалів, що містять такі заклики. Ці діяння відрізняються одночасністю сприйняття однієї публікації кількома адресатами: якщо з нею має можливість ознайомитися необмежене коло адресатів, то мають місце публічні заклики, а якщо матеріали, що містять публічні заклики, індивідуально (приватно) направляються значній кількості адресатів, то має місце розповсюдження таких матеріалів;

8) науковий підхід стосовно кваліфікації дій особи за ст. 295 КК України, під час якої необхідно встановити сукупність таких ознак публічних закликів до масових заворушень: змістової (зміст закликів – погроми, підпали, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницьке виселення громадян) та якісної (загроза громадському порядку);

9) підходи щодо кваліфікації посту, репосту публічних закликів (М. А. Рубащенко) як власне публічних закликів до вчинення злочинних дій, а не розповсюдження матеріалів, що їх містять. Запропоновано оцінювати вподобання, коментування публікацій інших користувачів соціальних мереж, а також розміщення публікацій відповідного змісту у групах за допомогою месенджерів як публічні заклики до вчинення злочинних дій;

дістали подальшого розвитку:

10) наукові підходи (О. О. Кваші, В. О. Навроцького, О. В. Ус та інших) щодо розмежування публічних закликів і підбурювання до вчинення кримінальних правопорушень. Публічні заклики відрізняються від підбурювання за успішністю протиправної діяльності (заклики не обов'язково повинні бути вдалими), за ступенем конкретизації протиправних дій, до вчинення яких схиляється інша (інші) особа (особи) (заклики характеризуються спонуканням до вчинення абстрактних протиправних дій); за обстановкою (заклики вчиняються в умовах публічності); за колом адресатів (адресат закликів не завжди повинен бути суб'єктом кримінального правопорушення); за колом кримінальних правопорушень (кримінальна відповідальність за публічні заклики настає лише у випадках, передбачених у статтях Особливої частини КК України);

11) доктринальна дефініція наскрізних кримінально-правових понять (З. А. Загинеї-Заболотенко, В. О. Навроцький, М. А. Рубащенко та інші), під якими запропоновано розуміти поняття, що використовуються у тексті статей Особливої частини КК України для позначення ознак складів конкретних кримінальних правопорушень та не належать до загальних понять і не позначають ознак загального складу кримінального правопорушення як юридичної абстракції;

12) наукові підходи про співвідношення статей 109 і 110 КК України як частини та цілого. З огляду на складнощі під час кваліфікації, зокрема в частині розмежування, вказаних злочинів у судовій практиці, обґрунтовано доцільність їх об'єднання у єдину статтю (умисне вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну конституційного ладу України – ст. 109 КК України), а також передбачення кримінальної відповідальності за публічні заклики до вказаних вище дій у ст. 109¹ цього Кодексу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні висновки та рекомендації можуть бути використані у таких сферах:

– *науково-дослідній* – як підґрунтя для подальшого вивчення теоретико-прикладних проблем кримінально-правової протидії публічним закликам (акт впровадження результатів дисертації у наукову діяльність Інституту держави та права ім. В. М. Корецького НАН України від 12.01.2021);

– *нормотворчій* – для вдосконалення Кримінального кодексу України у частині встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень;

– *правозастосовній* – як рекомендації щодо вдосконалення правозастосовної діяльності у частині кримінально-правової кваліфікації публічних закликів до вчинення злочинних дій та аналітичної роботи з судовою практикою апаратом Верховного Суду (акт впровадження в практичну діяльність Верховного Суду від 13.01.2021 №13/0/158-21);

– *навчальній* – під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, коментарів до КК України, у процесі викладання навчальних дисциплін кримінально-правового циклу.

Особистий внесок здобувача. Викладені у дисертації висновки і положення, що становлять її новизну, ґрунтуються на власних дослідженнях. В опублікованих у співавторстві наукових працях особистим внеском є власні теоретичні розробки щодо корегування змісту чинних статей 109 і 110 КК України, наукове бачення поняття «публічне підбурювання», висновки щодо співвідношення публічних закликів до вчинення злочину та підбурювання до злочину.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації обговорювались та були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 26–27.06.2015); «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 24–25.06.2016); «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 01–02.06.2018); «Кримінальна юстиція: quo vadis?» (м. Львів, 20–22.09.2018); «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 21.11.2018); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 22.03.2019); «Права людини в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, 14.12.2018); «Наукові підходи до підготовки фахівців-юристів: виклики та перспективи» (м. Луцьк, 15.02.2019); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 22.03.2019); «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 12–13.05.2020); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 27.03.2020).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 14 наукових статтях, з яких 4 статті опубліковано у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття – у зарубіжному виданні, а також тезах 9 наукових доповідей і повідомлень на наукових конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, 3 розділів, поділених на 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з них список використаних джерел (381 найменування) на 38 сторінках, додатки на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми; розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічні засади; сформульовано положення та висновки, що становлять наукову новизну і виносяться на захист; вказано практичне значення отриманих результатів та їх апробацію.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження протидії публічним закликам до вчинення злочинних дій» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Свобода вираження поглядів та публічні заклики до вчинення злочинних дій: практика Європейського Суду з прав людини»* розглядається розуміння права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань як у вітчизняному законодавстві, так і на міжнародному рівні. На визнання цим Судом порушення ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод впливали, зокрема, контексті і зміст публікацій, мета, яку переслідують автори повідомлень, реальність застосування насильства, до якого закликають у повідомленні, а також величині аудиторії, яка безпосередньо ознайомила чи має можливість ознайомитися з публікацією.

У підрозділі 1.2 *«Публічні заклики як кримінальне правопорушення, що вчиняється вербальним способом»* містить три пункти. У пункті 1.2.1 *«Ознаки та види кримінальних правопорушень, що вчиняються вербальним способом»* відзначається, що виокремлення вербальних кримінальних правопорушень пов'язане з розвитком такого напрямку наукового знання, як юридична лінгвістика (або юрислінгвістика). Публічні заклики визначено як протиправне інформування, пов'язане з лінгвістичним маніпулюванням, яке завжди вчиняється вербальним способом, характеризується наявністю альтернативних суспільно небезпечних діянь та має формальний склад. У пункті 1.2.2. *«Співвідношення публічних закликів з іншими формами лінгвістичного маніпулювання: пропаганда, агітація, примушування, спонукання»* охарактеризовано публічні заклики як форму спонукання, відмінну від інших форм психологічного впливу на свідомість адресатів. Для публічних закликів, як і для спонукання, характерним є вплив на свідомість адресата, коли він здатен проявляти волю та вчиняти протиправні дії, до яких його закликають. Установлено, що публічні наслідки є частиною таких понять, як пропаганда та агітація. У пункті 1.2.3. *«Пряма та непряма форми публічних закликів»* автор досліджує форми публічних закликів. Обґрунтовано, що прямий заклик – це найбільш радикальна, явна форма словесного впливу на поведінку суб'єкта, що містить дієслово спонукального наказового способу. Ознаки поняття «публічні заклики» з точки зору лінгвістичного підходу: мовленнєвий акт; форма спонукання; директивність мовлення; мета – спонукання виконати певну дію або сукупність дій; містять такі елементи як відправник, саме повідомлення та отримувач.

У підрозділі 1.3 «Публічні заклики як наскрізне кримінально-правове поняття» під наскрізними кримінально-правовими поняттями запропоновано розуміти ті, що використовуються у тексті статей Особливої частини КК для позначення ознак складів конкретних кримінальних правопорушень та не належать до загальних понять і не використовуються для позначення ознак загального складу злочину як юридичної абстракції. Публічні заклики як наскрізне кримінально-правове поняття характеризується такими істотними ознаками: мовленнєвий акт; наявність адресанта та адресатів.

У підрозділі 1.4 «Співвідношення публічних закликів та підбурювання до вчинення кримінального правопорушення» розглянуто підбурювання як вид співучасті у кримінальному правопорушенні. Обґрунтовано, що публічні заклики та підбурювання мають як спільні, так і відмінні ознаки. Ураховуючи приналежність публічних закликів та підбурювання до форм впливу на інших осіб, виявлено їх спільні ознаки. Водночас обґрунтовано, що відповідні явища відрізняються за успішністю протиправної діяльності, ступенем конкретизації протиправних дій, обстановкою їх вчинення, колом адресатів та кримінальних правопорушень. Аргументовано підхід, відповідно до якого у законодавчих конструкціях статей Особливої частини КК публічні заклики немає підстав замінювати на публічне підбурювання.

Розділ 2 «Публічні заклики до вчинення злочинних дій у системі норм Особливої частини Кримінального кодексу України» складається з шести підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Публічні заклики як кримінально-правова конструкція статей Особливої частини КК України» узагальнено висновок, що публічні заклики сконструйовано у цьому Кодексі з використанням таких ознак складу кримінального правопорушення як предмет, суспільно небезпечні діяння (альтернативні), їх спрямованість, публічність, прямий умисел і мета. Зокрема. конструкція публічних закликів включає такі альтернативні діяння, як публічні заклики (ч. 2 ст. 109, статті 110, 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442); розповсюдження матеріалів із закликами (ч. 2 ст. 109, статті 110, 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442), поширення матеріалів із закликами (ст. 299), виготовлення матеріалів із закликами (статті 258², 295), виготовлення матеріалів із закликами з метою їх розповсюдження (ст. 436, ч. 2 ст. 442), зберігання матеріалів із закликами (статті 258², 295).

У підрозділі 2.2 «Публічність як характеристика закликів до вчинення злочинних дій» наголошено на тому, що публічність є розмежувальною ознакою між публічними закликами та іншими явищами, що розглядалися (підбурюванням, спонукуванням, пропагандою, агітацією, примушуванням). Публічність виступає об'єктивно-суб'єктивною ознакою закликів у статтях Особливої частини КК України: публічність визначається залежно від спрямованості діянь суб'єкта кримінального правопорушення (об'єктивна ознака) та від спрямованості умислу винуватого (суб'єктивна ознака). Запропоновано виокремлювати початковий («пусковий») момент публічних

закликів, що може мати місце в обстановці приватності та завершальний («фінішний») момент публічних закликів

У підрозділі 2.3 «Зміст публічних закликів до вчинення злочинних дій» розглянуто такий зміст, який визначає спрямованість суспільно небезпечного діяння, як важливу ознаку законодавчої конструкції публічних закликів, що покладена в основу диференціації кримінальної відповідальності за їх учинення. В роботі проаналізовано зміст публічних закликів, за які настає кримінальна відповідальність. Запропоновано на першому рівні диференціації кримінальної відповідальності за публічні заклики передбачити такі спеціальні норми як публічні заклики до порушення конституційного ладу України, до терористичної діяльності, до масових заворушень, до агресивної війни, до геноциду.

У підрозділі 2.4 «Публічні заклики до вчинення злочинних дій як суспільно небезпечне діяння» приділено увагу публічним закликам у мережі Інтернет. Зроблено висновок, що публічні заклики є родовим поняттям, яке охоплює власне публічні заклики, розповсюдження, виготовлення та зберігання матеріалів, які містять такі заклики. Більшість з них (близько 90%) вчиняються в Інтернет-мережі та мають форму посту, репосту, коментування публікацій інших користувачів, розміщення публікацій у групах за допомогою месенджерів тощо. Обґрунтовано, що у вказаних випадках мають місце власне публічні заклики, а не розповсюдження матеріалів, що їх містять. Виявлено основні форми «цифрових» публічних закликів, до яких віднесено: пост публікації відповідного змісту; уподобання публікації іншого користувача; репост публікації, що містить публічні заклики до вчинення злочинних дій; коментуванні публікації іншого користувача; розміщення публікацій із закликами до вчинення злочинних дій за допомогою месенджерів, призначених для миттєвого обміну повідомленнями. Зроблено висновок, що розміщення матеріалів із публічними закликами на публічній дошці оголошень у соціальній мережі з вільним доступом необмеженому колу користувачів, а також у загальнодоступних групах соціальних мереж, відеохостингах тощо з можливістю перегляду таких публікацій необмеженій кількості осіб слід оцінювати як публічні заклики, а не як розповсюдження матеріалів, що їх містять.

У підрозділі 2.5 «Розповсюдження, виготовлення та зберігання матеріалів, що містять публічні заклики до вчинення злочинних дій» обґрунтовано позицію, що публічні заклики відрізняються від розповсюдження матеріалів, що містять такі заклики, одночасністю сприйняття однієї публікації кількома адресатами: якщо з однією публікацією має можливість ознайомитися необмежене коло адресатів, то мають місце публічні заклики, а якщо обвинувачений направляє матеріали, що містять публічні заклики, значній кількості адресатів індивідуально (приватно), то має місце розповсюдження таких матеріалів. Під зберіганням матеріалів, що містять публічні заклики, запропоновано розуміти умисні дії, спрямовані на те, щоб матеріали, які містять публічні заклики, перебували або безпосередньо в особи при собі, або

у вибраному нею місці з метою недопущення їх псування та виявлення, а під виготовленням – умисні дії, що полягають у створенні матеріалів, які містять публічні заклики. Виготовлення та зберігання матеріалів, що містять публічні заклики передбачаються як альтернативні до інших діянь, що входять в обсяг родового поняття «публічні заклики», лише у статтях 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442 КК України. А тому їх вчинення без власне публічних закликів повинно кваліфікуватися як закінчене кримінальне правопорушення. У разі виготовлення та (або) зберігання матеріалів, що містять публічні заклики до вчинення дій, що передбачені у статтях 109, 110, 299 КК України, кваліфікація здійснюється як готування до вчинення вказаних кримінальних правопорушень. Запропоновано виключити з диспозицій статей 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442 цього Кодексу виготовлення та зберігання матеріалів, що містять публічні заклики до вчинення злочинних дій.

У підрозділі 2.6 «Суб'єктивні ознаки у законодавчій конструкції публічних закликів до вчинення злочинних дій» відзначено, що побудова законодавчої конструкції публічних закликів за типом формального складу кримінального правопорушення обумовлює й визначення вини суб'єкта кримінального правопорушення. Публічні заклики можуть бути вчинені включно з прямим умислом. Інші факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення не є обов'язковими для публічних закликів, за винятком таких: зберігання матеріалів із закликами (ст. 295 КК) та виготовлення матеріалів із закликами (ч. 2 ст. 443 КК), для яких обов'язковою ознакою виступає мета розповсюдження таких матеріалів.

Розділ 3 «Диференціація кримінальної відповідальності та пеналізація публічних закликів до вчинення злочинних дій» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Диференціація кримінальної відповідальності за публічні заклики до вчинення злочинних дій» розглянуто диференціацію кримінальної відповідальності за вчинення злочинних дій на другому рівні, яка здійснюється законодавцем за допомогою кваліфікуючих ознак. Визначено, що кримінальна відповідальність за публічні заклики у більшості своїй є варіативною та характеризується її детальною диференціацією. Запропоновано уніфікувати кваліфікуючі ознаки, з використанням яких диференційовано кримінальну відповідальність за публічні заклики: вчинені повторно; з використанням ЗМІ або мережі Інтернет; вчинені службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище; вчинені групою осіб за попередньою змовою або організованою групою. Ці ознаки повинні використовуватися для диференціації кримінальної відповідальності за всі види публічних закликів.

У підрозділі 3.2 «Караність публічних закликів до вчинення злочинних дій» здійснено аналіз кримінально-правових санкцій, передбачених за вчинення публічних закликів, на підставі якого узагальнено недоліки під час їх конструювання. Запропоновано розмір штрафу за публічні заклики визначати з урахуванням видів та розмірів інших основних видів покарань, що передбачаються за вчинення протиправних дій, які становлять зміст публічних

закликів; не передбачати в одній статті (частині статті) Особливої частини КК України кримінальну відповідальність за публічні заклики та за протиправну діяльність, яка становить зміст публічних закликів; «плавний» перехід від одних видів основних покарань до інших, без різких «стрибків» щодо суворості покарань, визначених у санкціях статей (для усунення такого недоліку запропоновано у санкціях ст. 436 та ч. 2 ст. 442 КК України передбачити альтернативно покарання у виді обмеження волі на строк до 3 років); визначення співвідношення розмірів покарань, що передбачаються за публічні заклики та протиправну поведінку, що становить зміст таких закликів, з використанням однакових коефіцієнтів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової задачі, що виявилось у комплексному дослідженні кримінально-правової протидії публічним закликам до вчинення злочинних дій. За результатами дослідження зроблено такі основні висновки.

Визначено співвідношення між свободою вираження поглядів та публічними закликами до вчинення злочинних дій крізь призму міжнародних стандартів та практики ЄСПЛ. Цей Суд, зокрема, використовує такі підходи до встановлення наявності публічних закликів: можливість перегляду розміщеної на сайті інформації необмеженою кількістю користувачів; наявність такої соціально-політичної обстановки у країні чи відповідних подій у державі, за яких опублікована інформація могла спричинити реальну загрозу порядку суспільних відносин.

Запропоновано виокремлювати кримінальні правопорушення, що вчиняються вербальним способом, змістом яких є протиправний інформаційний вплив на іншу особу (адресата). Виокремлено види кримінальних правопорушень, що можуть вчинятися вербальним способом: 1) залежно від дискурсу (типових мовних ситуацій): мовне насильство (агресія), протиправне інформування, неправдиве інформування, інформування з низькими мотивами; 2) залежно від обов'язковості інформаційного протиправного впливу: правопорушення, що вчиняються переважно вербальним способом; найчастіше вчиняються вербальним способом; завжди вербальним способом; 3) залежно від того, якою ознакою складу кримінального правопорушення виступає «вербальність»: правопорушення як вербальне діяння та правопорушення з вербальним способом; 4) залежно від кількості суспільно небезпечних вербальних діянь: правопорушення з одним діянням та правопорушення з кількома альтернативними діяннями; 5) залежно від виду складу кримінального правопорушення, що вчиняються вербальним способом: правопорушення з формальним складом та правопорушення з матеріальним складом.

Основною властивістю публічних закликів є лінгвістичне маніпулювання, якому притаманні: цілеспрямований вплив одного суб'єкта на іншого (інших);

однонаправленість такого впливу; відбувається під час спілкування; має на меті змінити когнітивну та (або) поведінкову діяльність іншої (інших) особи (осіб). Встановлено відмінності між пропагандою та публічними закликами, що полягають у такому. Публічні заклики є безпосередніми, а пропаганда – як безпосередньою, так і опосередкованою; публічні заклики мають відкритий характер, а пропаганда зазвичай є неявною; публічні заклики містять вказівку на очікувані дії від адресата, а пропаганда може їх не містити; публічні заклики спрямовані на те, щоб бути реалізованими «тут і зараз», а пропаганда спрямована на досягнення результату у майбутньому; публічні заклики характеризуються публічністю, а пропаганда діє через неявний вплив на свідомість адресата. Доведено, що поняття «пропаганда» та «публічні заклики» співвідносяться як ціле та частина, а тому пропаганда включає в себе такі заклики, однак не обмежується ними. Зроблено висновок про недоцільність розкриття у КК України поняття «пропаганда» через «публічні заклики».

Публічні заклики є наскрізним кримінально-правовим поняттям, для якого характерними є такі ознаки: мовленнєвий акт; наявність адресанта (мовця / особи, яка публічно закликає до відповідної злочинної поведінки) та адресатів (слухачів / невизначеного кола осіб, які сприймають інформацію протиправного характеру).

Визначено співвідношення публічних закликів та підбурювання до вчинення кримінального правопорушення. Охарактеризовано спільні та розмежувальні ознаки між ними. Зокрема, публічні заклики відрізняються від підбурювання тим, що публічні заклики не обов'язково повинні бути вдалими, тоді як підбурювання передбачає результативну поведінку особи; під час публічних закликів відбувається спонукання до вчинення абстрактних протиправних дій, тоді як підбурювання стосується схилення до вчинення конкретного (конкретних) правопорушення (правопорушень); кримінальна відповідальність за заклики настає виключно у випадку їх публічності, тоді як підбурювання має індивідуальний характер; адресатом публічних закликів може бути особа, яка не має ознак суб'єкта кримінального правопорушення, тоді як підбурювання повинно стосуватися виключно особи, якій такі ознаки притаманні; кримінальна відповідальність за публічні заклики настає лише у випадках, передбачених у статтях Особливої частини КК України, тоді як підбурювання може стосуватися будь-якого умисного кримінального правопорушення.

На підставі дослідження змісту понять «конституційний лад», «державна влада», «територіальна цілісність», «територіальна недоторканність», «терористичний акт», «терористична діяльність», «масові заворушення», «агресивна війна», «воєнний конфлікт», «дії, що полягають у жорстокому поводженні з тваринами», «геноцид» з'ясовано зміст публічних закликів до вчинення злочинних дій. Виявлено недоліки диференціації кримінальної відповідальності публічних закликів залежно від їх змісту. Зокрема, це невизначеність змісту вказаних понять, що зумовлює труднощі розмежування публічних закликів між собою (наприклад, публічних закликів

у статтях 109 та 110 КК України, зміст яких охоплюється поняттям «конституційний лад»); неповна відповідність міжнародним зобов'язанням України (зокрема, стосовно вказівки на публічні заклики до терористичного акту у ст. 258² КК України, тоді як Конвенція РЄ про запобігання тероризму зобов'язує криміналізувати публічне підбурювання до тероризму); невідповідність змісту публічних закликів тим протиправним діянням, відповідальність за які передбачена у самостійних статтях Особливої частини КК України (ст. 295); відсутність підстав для криміналізації публічних закликів (ст. 299).

Визначено зміст таких суспільно небезпечних діянь, як власне публічні заклики, розповсюдження, виготовлення, зберігання матеріалів, що містять публічні заклики. Констатовано, що публічні заклики відрізняються від розповсюдження матеріалів, що містять такі заклики, одночасністю сприйняття однієї публікації кількома адресатами: якщо з однією публікацією має можливість ознайомитися необмежене коло адресатів, то мають місце публічні заклики, а якщо обвинувачений направляє матеріали, що містять публічні заклики, значній кількості адресатів індивідуально (приватно), то має місце розповсюдження таких матеріалів. Розповсюдження матеріалів, що містять публічні заклики, є діянням-результатом та вважається закінченим з моменту, коли інформація, що становить зміст таких закликів стала зрозумілою хоча б одній сторонній особі, яка усвідомила їх зміст та суть. Під зберіганням матеріалів, що містять публічні заклики, запропоновано розуміти умисні дії, спрямовані на те, щоб такі матеріали перебували або безпосередньо в особи при собі, або у вибраному нею місці, а під виготовленням – умисні дії, що полягають у створенні матеріалів, які містять публічні заклики. У разі виготовлення та (або) зберігання матеріалів, що містять публічні заклики до вчинення дій, що передбачені у статтях 109, 110, 299 КК України, кваліфікація здійснюється як готування до вчинення вказаних кримінальних правопорушень.

З'ясовано суб'єктивні ознаки у законодавчій конструкції публічних закликів до вчинення злочинних дій. Публічні заклики характеризуються наявністю прямого умислу. Особа може бути визнана винуватою у вчиненні публічних закликів лише за умови усвідомлення нею всіх об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, у тому числі і здійснення їх публічно, а також доведення її бажання вчинити заклики, у тому числі публічно.

Охарактеризовано особливості диференціації кримінальної відповідальності за публічні заклики з використанням таких груп кваліфікуючих ознак. І. Кваліфікуючі ознаки, які характеризують ознаки об'єктивної сторони, і позначають: 1) суспільно небезпечне діяння: повторність, поєднання публічних закликів з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі; 2) суспільно небезпечні наслідки публічних закликів: спричинення загибелі людей або інші тяжкі наслідки; 3) спосіб учинення публічних закликів: особлива жорстокість, активний спосіб; 4) знаряддя вчинення публічних закликів: з використанням засобів масової інформації; 5) обстановку вчинення публічних закликів: вчинення у присутності

малолітнього чи неповнолітнього. II. Кваліфікуючі ознаки, що визначають ознаки суб'єкта вчинення публічних закликів – учинення представником влади та вчинення у співучасті.

Виявлено недоліки пеналізації у санкціях статей Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за публічні заклики. Зокрема, вони стосуються визначення розміру покарання у виді штрафу, який повинен бути співрозмірним з розмірами інших основних альтернативних покарань; переходу від одних видів основних покарань до інших з урахуванням суворості покарань (ст. 51 КК України); визначення співвідношення між розмірами покарань, що передбачаються за публічні заклики та протиправну поведінку, що становить зміст таких закликів).

Запропоновано такі основні напрямки вдосконалення статей Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за публічні заклики:

- розміщення статей про кримінальну відповідальність за публічні заклики та протиправне діяння, що становить зміст таких закликів, у самостійних статтях Особливої частини;

- коригування назви ст. 436 шляхом заміни терміна «пропаганда» на «публічні заклики»;

- об'єднання статей 109 та 110 в одну (ст. 109), в якій передбачити кримінальну відповідальність за посягання на конституційний лад України, а саме за умисне вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну конституційного ладу України;

- встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики до насильницької зміни конституційного ладу України або до розповсюдження матеріалів, що містять такі заклики, у ст. 109¹;

- приведення у відповідність диспозиції ст. 258² до поняттєвих апаратів Конвенції РЄ про запобігання тероризму та національного антитерористичного законодавства шляхом закріплення у ній відповідальності за «публічні заклики до терористичної діяльності»;

- коригування назви та диспозиції ст. 295 з урахуванням того, що змістом відповідних публічних закликів є масові заворушення;

- виключення з диспозиції ст. 299 відповідальності за публічні заклики до дій, що містять ознаки жорстокого поводження з тваринами;

- виключення з диспозиції ст. 436 вказівки на воєнний конфлікт;

- виключення з диспозицій статей 258², 295, 436, ч. 2 ст. 442 відповідальності за виготовлення та зберігання матеріалів, що містять публічні заклики;

- диференціація кримінальної відповідальності за публічні заклики з використанням таких кваліфікуючих ознак: повторність (тотожних та однорідних кримінальних правопорушень); з використанням засобів масової інформації або мережі Інтернет; службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище; за попередньою змовою групою осіб або організованою групою;

– відмова від криміналізації публічних закликів до кримінально протиправної поведінки, яка віднесена законодавцем до проступків;

– пеналізація публічних закликів з урахуванням такого: розмір штрафу визначати з урахуванням видів та розмірів інших основних видів покарань, що передбачаються за вчинення протиправних дій, які становлять зміст публічних закликів; застосовувати «плавний» перехід між основними видами покарань, без різких «стрибків» щодо суворості покарань (ст. 51), передбачити у санкціях ст. 436 та ч. 2 ст. 442 покарання у виді обмеження волі на строк до 3 років; визначання співвідношення розмірів покарань, що передбачаються за публічні заклики та за протиправні діяння, що становлять зміст таких закликів, з використанням однакових коефіцієнтів.

Результати, одержані у ході дослідження, можуть бути використані для розв'язання інших проблем, пов'язаних з кримінально-правовою протидією публічним закликам до вчинення злочинних дій. Одержані наукові висновки можуть використовуватися під час подальшого дослідження підстав кримінальної відповідальності за публічні заклики, вчинені з використанням мережі Інтернет, зокрема публічні заклики з використанням віртуальної реальності, комп'ютерних ігор; застосування засобів кримінально-правового реагування на вчинення публічних закликів поза межами кримінальної відповідальності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гапончук В. В. Публічні заклики до вчинення злочинних дій: лінгвістичний аналіз. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 1 (11). С. 108–114.

2. Гапончук В. В. Кваліфікація репосту як публічних закликів до вчинення злочинних дій або розповсюдження матеріалів, що містять такі заклики. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 7. С. 154–162.

3. Гапончук В. В., Кваша О. О. Публічні заклики до вчинення злочинів проти основ національної безпеки України (ч.ч. 2, 3 ст. 109, ст. 110 КК України). *Держава і право. Юридичні науки*. Київ, 2019. Вип. 83. С. 243–257.

4. Гапончук В. В. Публічні заклики до протиправних дій як наскрізне кримінально-правове поняття. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 1 (21). С. 11–21. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2019/gaponchuk.pdf>

5. Гапончук В. Публічні заклики до протиправних дій: актуальна судова практика. *Visegrad journal on human rightsc*. 2020. № 3 (volume 1). Р. 60–65.

6. Гапончук В. В., Кваша О. О. Щодо співвідношення публічних закликів до вчинення злочину та співучасті у злочині у виді підбурювання. *Актуальні питання реформування правової системи: матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф.* (Луцьк, 01–02.06.2018). Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С. 120–122.

7. Гапончук В. В. Тлумачення поняття «публічні заклики» у судовій

практиці». Кримінальна юстиція: quo vadis?: *IV Львівський форум кримінальної юстиції*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20–22.09.2018). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С.42–45.

8. Гапончук В.В. Публічні заклики як наскрізне кримінально-правове поняття. *Актуальні проблеми кримінального права*: мат-ли IX Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21.11.2018). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 85–87.

9. Гапончук В. В., Кваша О. О. Публічне підбурювання до вчинення злочину: поняття та суспільна небезпека. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: мат-ли міжвуз. наук.-практ. кругл. столу (м. Київ, 22.03.2019). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 58–61.

10. Гапончук В. В. Ознаки поняття «публічні заклики» як наскрізного у кримінальному праві України. *Права людини в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні: до тижня права та 70-ї річниці Загальної декларації прав людини*: мат-ли кругл. столу (м. Київ, 14.12.2018). Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. С. 92–95.

11. Гапончук В. В. Публічні заклики до вчинення злочинних дій, як вербальний злочин. *Наукові підходи до підготовки фахівців-юристів: виклики та перспективи*: мат-ли наук.-практ. кругл. столу в Луцькому нац. тех. ун-ті (м. Луцьк, 15.02.2019). Луцьк: Інформ.-видав. відділ Луцького НТУ, 2019. С. 93–98.

12. Гапончук В.В. Публічні заклики & публічне підбурювання до вчинення злочину. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: мат-ли XV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Луцьк, 22.03.2019). Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 62–64.

13. Гапончук В.В. Щодо об'єкту злочинів, передбачених статтями 109 та 110 КК України. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: мат-ли XIV Міжнарод. наук.-практ. конф. аспірантів і студентів (м. Луцьк, 12–13.05.2020 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 434–437.

14. Гапончук В.В. Новий підхід до розуміння публічних закликів до вчинення терористичного акту. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Луцьк, 27.03.2020). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 192–194.

АНОТАЦІЯ

Гапончук В.В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено проблемі протидії публічним закликам до вчинення злочинних дій засобами кримінальної юстиції. Визначено співвідношення між

свободою вираження поглядів та публічними закликами до вчинення злочинних дій крізь призму міжнародних стандартів та практики Європейського Суду з прав людини. Запропоновано виокремлювати кримінальні правопорушення, що вчиняються вербальним способом, змістом яких є протиправний інформаційний вплив на іншу особу (адресата). Досліджено співвідношення публічних закликів з іншими формами лінгвістичного маніпулювання: пропагандою, агітацією, примушуванням, спонуканням. Визначено зміст таких суспільно небезпечних діянь, як власне публічні заклики, розповсюдження, виготовлення, зберігання матеріалів, що містять публічні заклики. Розглянуто питання диференціації кримінальної відповідальності та пеналізації публічних закликів. Запропоновано основні напрями вдосконалення Кримінального кодексу України.

Ключові слова: публічні заклики, розповсюдження, виготовлення, зберігання, конституційний лад України, терористична діяльність, масові заворушення, агресивна війна, геноцид, пропаганда, підбурювання, наскрізне кримінально-правове поняття, лінгвістичне маніпулювання, вербальний спосіб, матеріали, що містять публічні заклики.

АННОТАЦІЯ

Гапончук В.В. Уголовно-правовое противодействие публичным призывам к совершению преступных действий. – *На правах рукописи*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена проблеме противодействия публичным призывам к совершению преступных действий средствами уголовной юстиции. Определено соотношение между свободой выражения взглядов и публичными призывами к совершению преступных действий через призму международных стандартов и практики Европейского Суда по правам человека. Предложено выделять уголовные преступления, совершаемые вербальным способом, содержанием которых является противоправное информационное воздействие на другое лицо (адресата). Исследовано соотношение публичных призывов с другими формами лингвистического манипулирования: пропагандой, агитацией, принуждением, побуждением. Определено содержание таких общественно опасных деяний, как собственно публичные призывы, распространение, изготовление, хранение материалов, содержащих публичные призывы. Рассмотрены вопросы дифференциации уголовной ответственности и пенализации публичных призывов. Предложены основные направления совершенствования Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: публичные призывы, распространение, изготовление, хранение, конституционный строй Украины, террористическая деятельность, массовые беспорядки, агрессивная война, геноцид, пропаганда, подстрекательство, сквозное уголовно-правовое понятие, лингвистическое

манипулирование, вербальный способ, материалы, содержащие публичные призывы.

SUMMARY

Haponchuk V. V. Criminal-legal counteraction to public appeals for criminal actions. – On the manuscript rights.

Thesis for the degree of a Candidate of Legal Sciences specializing in 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The problem of theoretical-methodological bases of research of public appeals for criminal actions is considered. The issue of determining the relationship between freedom of expression and public appeals as prohibited behavior is covered. Public appeals for criminal actions as a verbal offense and as a cross-cutting criminal law concept are characterized and the correlation of public appeals with related phenomena is determined.

International standards, as well as the case law of the European Court of Human Rights on the understanding of freedom of expression and public appeals as prohibited conduct are reviewed in the thesis. In the decisions of the Court, the publicity of appeals to commit criminal acts is considered, in particular, as an opportunity for the general public to view the information posted on the website. Herewith, the Court takes into account the general context in which public appeals to wrongful conduct were made, as well as the socio-political situation in the country.

Public appeals are seen as a pervasive criminal law concept. It is a generic concept that includes such specific notions as the actual public appeals, the production, storage and distribution of materials with such public appeals. It is stated that criminal liability should be established only in the case of public appeals for criminal actions, and not for misdemeanors.

Distinctive features between the actual public appeals and incitement have been identified. In particular, public appeals, as opposed to incitement, do not necessarily have to be successful considering the illegal activities. According to the degree of specifying of illegal actions to which another person (persons) is inclined, public appeals are characterized by the motivation to commit abstract illegal actions; according to the situation when appeals are made in public. The recipient of public appeals does not always have to be the subject of a criminal offense. By the range of criminal offenses criminal liability for public appeals occurs only in the cases provided for in the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The approach according to which it is inexpedient to replace public appeals with public incitement in legislative constructions of articles of this Code has been justified.

Public appeals have been considered as normative-legal constructions. Their elements, namely the subject, alternative actions, their direction and content, publicity and guilt have been allocated.

Publicity as an objective-subjective feature of public appeals has been studied. It is concluded that publicity is characterized by objective (depending on the direction of the actions of the criminal offense subject) and subjective (depending on the direction of the intent of the perpetrator) features. It is offered to distinguish between the initial ("starting") moment of public appeals, which may take place in a situation of privacy, and the final ("finishing") moment of appeals, which is always public.

The content of such act as public appeal for criminal actions is described. The specifics of the objective side of "digital" public appeals in the form of posting, reposting, liking, commenting on publications containing public appeals, as well as posting publications with such appeals using messengers have been defined. The subjective side of "digital" public appeals is liable to careful identification and proof, which involves finding out the direct intent of the person who made them. "Digital" public appeals should receive a criminal-legal assessment only after a comprehensive study of both objective and subjective features.

The subjective side of public appeals for criminal actions is described. It is concluded that public appeals are characterized by the presence of direct intent, in which the subject of a criminal offense is aware of the socially dangerous nature of his action (intellectual sign) and wants to do it (volitional sign). Given that the subjective side of any criminal offense is assessed through the prism of its objective features, finding the person guilty of making public appeals, it must be established that he was aware of all the objective features of the composition of public appeals.

The criminal-legal sanctions for public appeals are characterized, shortcomings during their construction are revealed, and also certain directions of improvement of sanctions for public appeals are defined. It is offered to determine the amount of the fine for public appeals taking into account the types and amounts of other main types of penalties provided for the commission of illegal acts that constitute the content of public appeals; not to provide in one article (part of the article) of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine responsibility for public appeals and for illegal activities that constitute the content of such appeals; to provide "smooth" transition from one type of basic punishment to another, without sharp "jumps" in the severity of punishment defined in the sanctions of the articles; (to eliminate this shortcoming it was offered in the sanctions of Article 436 and Part 2 of Article 442 of the Criminal Code to provide the alternative punishment in the form of restriction of liberty for up to 3 years); to determine the ratio of penalties for public appeals and illegal behavior, which is the content of such appeals, using the same coefficients.

Key words: public appeals, distribution, production, storage, constitutional system of Ukraine, terrorist activity, mass riots, aggressive war, genocide, propaganda, incitement, pervasive criminal law concept, linguistic manipulation, verbal method, materials containing public appeals.